

شادناز عزیزی

نوآوری و حیات شهری

نقدی بر مفهوم پایداری

انتشارات تیسرا

بسم الله الرحمن الرحيم
هست کلید در گنج حکیم

روح‌پوشش‌ت‌لیسه و روح‌آینه

سرناسه	:	عزیزی، شادناز، ۳۶۱ -
عنوان و نام پدیدآور	:	نوآوری و حیات شهری؛ نقدی بر مفهوم پایداری / نویسنده: شادناز عزیزی.
مشخصات نشر	:	تهران: تیسرا، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۱۴۳ ص؛ جدول، شکل، نمودار؛ ۲۱×۱۴/۵
فروست	:	کتاب‌شار؛ ۴.
شابک	:	۱۰۰۰۰۰ ریال؛ 9-30-600-7683-600-978
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	توسعه پایدار شهری.
موضوع	:	شهرسازی.
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۴ ۶۴ ۸۶ ت / ۷۹ HC
رده‌بندی دیویی	:	۳۳۸/۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۹۰۸۰۶۱

نواوری و حیات شهری؛ نقدی بر مفهوم پایداری

نویسنده: شادناز عزیزی

مدیر تولید: سمیه سیاه‌پشت

چاپ یکم: تابستان ۱۳۹۴

شماره نشر: ۱۹۲

ویراستار: زهره صفدری

صفحه‌آرا: سپیده امری

لیتوگرافی: البرز نوین، چاپ: عطا، صحافی: مسیح

ناظر فنی چاپ: علی کاتب

تعداد: ۱۲۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۸۳-۳۰-۹

همه حقوق چاپ و نشر این اثر طبق قرارداد محفوظ است.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

استفاده از مطالب با ذکر منبع بدون اشکال است.

• انتشارات تیسسا

تهران، بهارستان، ظهیرالاسلام، کوچه دیلمان، شماره ۶، واحد ۳.

تلفن: ۰۲۳۹۹۲۴۷۰، ۰۲۳۹۹۹۴۲۳، iteesa@mail.com

وبسایت: www.teesa.ir

۱۱	پیشگفتار.....
۱۳	مقدمه.....
۱۹	فصل یکم: گسترش ذهن.....
۱۹	۱. درک از فناوری و رابطه توای مستر در آن.....
۲۴	۲. خودپنداری یا ایماز.....
۲۷	فصل دوم: از نظریه اجتماعی شهری تا جامعه‌شناسی مصرف.....
۲۸	۱. سطح مداخلات.....
۳۰	۲. خصوصی سازی مصرف، خودتأمینی و جوامع دوگانه.....
۴۵	فصل سوم: متابولیسم شهری.....
۴۶	۱. متابولیسم شهری در آینه تاریخ.....
۵۳	۲. بوم‌شناسی انسانی.....
۵۶	۳. اصول اساسی بوم‌شناسی اجتماعی.....
۵۹	فصل چهارم: برگشت‌پذیری.....
۵۹	۱. دیدگاه‌های برگشت‌پذیری.....
۶۰	۲. ویژگی‌های پویای نظام‌های برگشت‌ناپذیر و برگشت‌پذیر.....
۶۱	۳. برگشت‌پذیری در مقابل ثبات.....
۶۲	۳-۱. تفسیر توصیفی از برگشت‌پذیری.....
۶۴	۳-۲. تفسیر برگشت‌پذیری به عنوان ابژه‌ای مرزی.....
۷۰	۴. برگشت‌پذیری و نظام‌های اجتماعی - بوم‌شناختی.....
۷۱	۵. برگشت‌پذیری شهری.....
۷۳	فصل پنجم: چرخه نوسازی انطباقی و پانارشی.....
۷۴	۱. مدل ابتکاری پانارشی و چرخه‌های نوسازی انطباقی.....

۷۹	فصل ششم: دارایی‌های نامشهود شهری
۸۱	۱. گذر از رویکرد نیازپایه به رویکرد دارایی‌پایه در برنامه‌ریزی شهری
۸۲	۲. دارایی‌های نامشهود شهری
۸۳	۳. شناخت و سنجش دارایی‌ها
۸۵	۳-۱. روش‌های اندازه‌گیری دارایی‌های نامشهود
۸۸	۴. شکل‌گیری مفهوم سرمایه‌های فکری
۸۸	۴-۱. روش تلفیقی IAM و BSC
۹۱	فصل هفتم: تراکنش‌های شهری (بنگاه‌های خلاق)
۹۲	۱. الگوواره نوآوری بسته
۹۵	۲. الگوواره نوآوری باز
۹۶	۲-۱. اهمیت یکسان دانش خارجی در مقابل دانش داخلی
۹۶	۲-۲. مرکزیت مدل کسب‌وکار در تبدیل R&D به ارزش تجاری
۹۶	۲-۳. خطاهای نوع اول و دوم سنجش (در رابطه با مدل کسب‌وکار) در ارزشیابی پروژه‌های R&D
۹۷	۲-۴. هدفمندی جریان‌های خروجی دانش و فناوری
۹۷	۲-۵. زیربنای گسترده چشم‌انداز دانش
۹۷	۲-۶. نقش فعال و متنوع مدیریت دارایی فکری
۹۷	۲-۷. ظهور واسطه‌های نوآوری
۹۸	۳. سنجش‌های جدید برای ارزیابی قابلیت نوآوری و عملکرد
۱۰۳	۳-۱. خلق ارزش و انجمن‌های کنش‌انبار
۱۰۵	۳-۲. مدل سازمانی «مایندشیر»
۱۰۷	۳-۳. سازمان متا
۱۱۳	فصل هشتم: شهر خلاق (پویایی‌های میان اقتصاد رسمی و غیررسمی)
۱۱۵	۱. اقتصاد غیررسمی و بخش غیررسمی
۱۱۹	۲. انتشار نوآوری
۱۲۰	۲-۱. مدل‌ها و نظریه‌های انتشار نوآوری
۱۲۸	۳. پویایی ارتباط میان اقتصاد غیررسمی و اقتصاد رسمی
۱۳۰	۴. حیطه‌های سیاست اثرگذار بر اقتصاد غیررسمی
۱۳۰	۴-۱. سیاست‌های اقتصاد کلان
۱۳۰	۴-۲. سیاست‌های کار
۱۳۰	۴-۳. نظارت‌های شهری
۱۳۰	۴-۴. اقدامات حمایتی اجتماعی
۱۳۵	سخن آخر
۱۳۷	کتابنامه

پیش‌گفتار

زیست‌پذیری شهری ساختار آشکاری است که به‌واسطه صدور دستورالعمل‌های دقیق، ایجاد اخلاقیات بیرونی و فناوری به عنوان ابزار ارائه دانش تشکیل نشده است؛ بلکه وجودی نوظهور از ماده حیاتی است که زیست‌مندی آن ناشی از تنوع، پیچیدگی و تنش موجود میان تفاسیر و ابهامات است.

برخلاف ادبیات غنی موجود در ابعاد اجتماعی منابع و مدیریت زیست‌محیطی، اغلب مطالعات در حوزه اجتماعی، فرایندها را به گونه‌ای بررسی کرده است که حوزه اجتماعی به عنوان ناظری بر جعبه سیاه بوم‌سازگان، آن را وسیعاً تهدید می‌کند و فرض بر این است که اگر نظام اجتماعی به صورت انطباقی عمل کند یا به صورت نهادی خوب سازمان‌یافته شود، خواهد توانست منابع زیست‌محیطی را بر پایه رفتار پایدار مدیریت کند. جامعه انسانی ممکن است توانایی زیادی در فائق آمدن بر تغییرات یا سازگاری‌یافتن با آن نشان دهد؛ اگر تنها از دید ابعاد اجتماعی تجزیه و تحلیل شود. ولی چنین سازگاری‌ای ممکن است باعث هزینه‌آفرینی بسیاری در رابطه با تغییرات در ظرفیت اکوسیستم‌ها برای پایدار کردن سازگاری شود. همچنین امکان دارد موجب تولید تله و نقاط شکستی در برگشت‌پذیری اجتماعی - بوم‌شناختی شود. به‌علاوه چنانچه فقط از دیدگاه بوم‌شناختی بررسی شود تصمیمات نادرستی

گرفته می‌شود. در این صورت این پرسش پیش می‌آید که چرا بوم‌سازگان‌ها فقط نظام‌های فیزیکی نیستند مانند انبوه‌شن و ماسه و چرا نظام‌های اجتماعی، تنها بوم‌سازگان‌ها نیستند که آنها را در سیری از جامعه‌شناسی شهری و رویکرد بوم‌شناختی و گذر آن از رویکرد بوم‌شناسی انسانی به رویکرد بوم‌شناسی اجتماعی و شکل‌گیری نظام‌های اجتماعی - بوم‌شناختی بررسی کنیم. تلاش‌ها برای ارتقای سازمانی یا برگشت‌پذیری اجتماع، بیشتر از آنکه بر پایه تمرکز دقیق‌تر تجزیه و تحلیل‌ها بر عوامل علی خاص محیط زیستی، زیستی یا رفتاری باشد باید بر درک تراکنش‌های پویای متقابلی باشد که میان عوامل محیط زیستی و فردی رخ می‌دهد. این چرخ‌های تأثیرات دوجانبه، روابطی هم‌ساختاری و هم‌کارگزارانه هستند که عمل مردم تنها وابسته به محیط زیستشان یا صرفاً بازتولید ساختار اجتماعی - فرهنگی بزرگ‌تر نیست، بلکه کاملاً می‌توانند به گونه‌ای عمل کنند که اینها را نیز تغییر دهند.

چهارچوب‌های مفهومی موجود در این کتاب بر پایه هم‌پیوندی میان سه ساحت اقتصادی - اجتماعی، زیستی و شناختی تدوین شده است که هدف آن نگاهی چندبعدی به مقوله چالش‌برانگیز پایداری و شهر و خصوصاً زیست پایدار است.

فصل نخست متن حاضر، بیان‌کننده چالشی میان فهم از فناوری و کارکردهای فناوری ناشی از ایدئولوژی‌های پایه‌گذاری‌شده در روند تاریخی و تجربی رشد و توسعه سکونتگاه‌های انسانی است؛ مسئله‌ای که اهمیت روزافزون سرمایه، بازار و رقابت در جامعه جهانی عصر حاضر را به میان می‌کشد. در عصر اطلاعات و ارتباطات و به‌ویژه با گذر از جوامع انضباطی به جوامع کنترلی، دیگر سرمایه نه خادم بلکه با نیروی حیاتی مستقلی که یافته است مخدوم شده و داعیه آن دارد که فرمان دهد و سازمان اقتصادی را درست مطابق شرایط خود تنظیم کند و این‌گونه کنترل سرعت و جهت گسترش ذهن انسان را به دست گیرد. هرچند شهر مدرن محتوای اصلی‌اش را در رابطه با فناوری و نوعی درک از آن ساماندهی می‌کند، اما در این میان شهرهای مختلف گذارهای متفاوتی را تجربه می‌کنند که چگونگی همگام شدن آنها با اقتصاد دانش بنیان عصر حاضر را تحت تأثیر قرار داده است. در دهه‌های اخیر بسیاری از سیاست‌گذاران و متخصصان متوجه شده‌اند که شاید فناوری محور رشد

باشد، ولی اغلب در هماهنگی با خواست‌ها و نیازهای مصرف‌کنندگان با مشکل روبه‌رو بوده و بسیاری از اشتباه‌ها و بی‌توجهی‌ها در این زمینه اتفاق افتاده است؛ بنابراین در دهه ۲۰۰۰-۱۹۸۰ تغییر جهت به سمت رویکردهای بازارگرایانه و قدرت‌مداری مصرف‌کنندگان و نیز تفکر بازیابی گرویدن به آنچه ارائه می‌شود، رخ داد. اما در این بازه افزایش مداوم بیماری‌های روانی ناشی از استرس در زمانی که دنیای غرب با بیشترین سطح درآمدی جهان در حال کنش بود، این باور را تضعیف کرد که «بیشتر» به معنی «بهتر» است.^۱ نمونه این دو گرایش را می‌توان در رخدادهای ناشی از فناوری‌های زیستی کشاورزی مشاهده کرد. در نتیجه به‌ویژه از سال ۲۰۰۵ رویکرد رهنمون اجتماعی و کشف خواسته‌ها و نیازهای مردم در قالب اجتماع و فرهنگشان و نه در قالب یک سری نظریه‌ها و دانش‌های کلیشه‌ای و مدون اجتماعی روی کار آمد؛ زیرا باور عمیقی وجود دارد که مهم‌ترین مشکل موجود برای نظریه اجتماعی شهری اخیر، کوشش برای پایه‌گذاری پیشی نظری است که از کشورهای خاص در دوره زمانی خاص جمع‌آوری شده است. در فصل دوم، نقطه تمایز این رویکرد با دو رویکرد دیگر در قالب مفاهیم خصوصی‌سازی مصرف و خودتأمینی با محوریت جامعه‌شناسی مصرف تشریح شده است؛ نگاهی که تأکید را بر منافع مصرف‌کننده می‌گذارد — آن‌گونه که آنها خود درک و احساس می‌کنند — و توجه خود را به توانایی و تمایل تولیدکنندگان و تأمین‌کنندگان خدمات در توجه یا نادیده گرفتن یا دست‌کاری کردن تقاضاهای کاربران و اولویت‌هایشان معطوف می‌کند. هدف این فصل بر اساس آنچه فراهم آورده شده است، بیان و نقد میراث طولانی و منبعث‌شده از تفکرات روشنفکری است که مصرف را به‌سادگی مشتق‌شده از تولید می‌داند. در یک دوره، مردم عادی آماده برای پیوستن به نگرش‌های همبسته هواخواه اصول اجتماعی در زندگی بوده‌اند گویی تنها مسیر برای رسیدن به پیشرفت‌های عمده در شهروندی است. در حال حاضر به نظر می‌آید شهروندان توده میانی، خود را در زندگی‌های شخصی

حمایت می‌کنند. این توده میانی قادرند به کمک افزودن بر درآمد واقعی خانوار که از صد سال پیش تاکنون پدید آمده است، راه‌حل خصوصی سازی شده‌ای را برای نیازهای مصرفی خود دنبال کنند. اثر عمده چنین تغییری توزیع مجدد پایه‌ای قدرت را در جامعه به ارمغان می‌آورد؛ چیزی که نظام رفاهی دولت برای به‌دست‌آوردن آن موفق نشد. بر این پایه، جوامع شهری عصر حاضر جوامعی دوگانه‌اند که در پی لغو کار دیگرمختاری^۱ نیستند، بلکه موضوع آنها استفاده از کالاهای فرآورده آن و مسیری است که آنها در آن به‌منظور بزرگ‌تر کردن حوزه خودمختاری خویش تولید شده‌اند. هرچند جامعه‌شناسی مصرف کاملاً توسعه نیافته، اما در روند تاریخی شکل‌گیری و رشد خود، روشن کرده است راه‌حل‌های فردگرایانه در حوزه مصرف در تضاد با راه‌حل‌های جمع‌گرایانه در حوزه تولید نیست و تاحدی ممکن است به آن نیاز داشته باشد. موضوع انتخاب یک مورد از اینها نیست، بلکه نیاز به تعریف زمینه‌ای است که هر دو آنها بتوانند قدرت تأثیرگذاری داشته باشند.

سه ستون مفهوم پایداری شامل توسعه در نظام‌های اقتصادی، اجتماعی و بوم‌شناختی است. هرچند در این میان توافقی کلی در مورد ضرورت و زودگذر بودن سامان‌دهی شهرهای جهان و به‌خصوص کلان‌شهرها در جهت تأمین زیستی پایدار به وجود آمد، در عین حال درباره معنای مشخص زیست پایدار شهری اتفاق نظری وجود ندارد. فصل سوم به رابطه میان صور زندگی شهری با محیط طبیعی در مفهوم متابولیسم شهری می‌پردازد. این رابطه از منظر الگوواره بوم‌شناختی شهری و رویکرد بوم‌شناسی انسانی، الگوواره نظام اجتماعی - بوم‌شناختی شهری و رویکرد بوم‌شناسی اجتماعی مورد نظر این بخش است. در بوم‌شناسی انسانی، متابولیسم شهر همپای متابولیسم در یک بوم‌سازگان طبیعی دیده می‌شود که انسان جزئی از این بوم‌سازگان طبیعی به حساب می‌آید. همچنین در آن مفهوم رقابت و انتخاب طبیعی به عنوان اصول پایه‌ای متابولیسم شهری در نظر گرفته می‌شود و حرکت آن به سمت تعادل

طبیعی به کمک نیروهای طبیعی صورت می‌پذیرد. از این دیدگاه نیروهای طبیعی به عنوان نیروی محرکه اصلی می‌توانند با تغییر در الگوی مصرف، نوع تقاضا و شیوه‌های عرضه و فرهنگ‌سازی در قالب سیاست‌های اجتماعی/اقتصادی و سیاسی و یا افزایش رفاه جامعه مدنی مشتمل بر فاکتورهای سلامتی، کار، درآمد، خانه‌سازی، فعالیت‌های تفریحی، دسترسی، کیفیت طراحی شهری و فعالیت‌های نهادی، نظام شهری را به سمت تعادل طبیعی سوق دهند. اما نقدهایی بر این الگوواره که نخستین رویکرد طبیعت‌محور را در زمینه جامعه‌شناسی شهری ارائه داد، وارد است؛ از جمله نادیده گرفتن قدرت هژمونی ناشی از حس تعلق و نمادسازی‌های انسان در رفتارهای فردی و تسری آن به ساختارهای اجتماعی (Firey, 1945)، مفهوم رقابت که بیشتر بیانگر هسته اخلاق رقابتی سرمایه‌داری امریکایی است (Alihan, 1938)، کاهش رفتار اجتماعی به یک منجر مشترک مشهود و قابل اندازه‌گیری و نیز نیروهای طبیعی که مفهوم دیگری از نیروهای خاص برای شیوه تولید سرمایه‌داری بودند (Castells, 1977). رویکرد بوم‌شناسی اجتماعی در میان این نقدهای صورت گرفته بر مفهوم بوم‌شناسی انسانی، با به رسمیت شمردن هر دو جهان طبیعی و نشانه‌ای هم‌سنگ یکدیگر در تعریف محیط زیست انسانی (Husserl, E. 1900) و تعریف انسان به عنوان عاملی کارگزار با امکان تغییردهندگی ساختار محیط زیست و نه تنها تابعی از مکانیسم‌های ساختارده محیط (Giddens, A. 1984) پا به عرصه ظهور گذاشت و پایه جدیدی برای تعریف محتوای متابولیسم شهری بر پایه جزئیات فیزیکی و اجتماعی، ویژگی‌های طبیعی و ساخته‌شده (یا طراحی‌شده)، کیفیت‌های عینی (مواد، مشهودات) و کیفیت‌های ذهنی خود (درک‌شده، نشانه‌ای) شد. بر این اساس بررسی تراکنش‌های متقابل پویا میان عوامل محیط زیستی و فردی می‌تواند امکان و روند تغییرپذیری و حرکت نظام به سمت توسعه را مشخص کند. این مکانیسم تغییرپذیری و حرکت به سمت توسعه را برگشت‌پذیری گویند که موضوع مورد بررسی در فصل چهارم متن حاضر است. شکل‌گیری دیدگاه نظام‌های اجتماعی - بوم‌شناختی با مفاهیم برگشت‌پذیری درآمیخته‌اند. فرایندی که قالبی فرارشته‌ای یافته و حوزه

چالش برانگیز پایداری را موضع اصلی خود قرار داده است. تفاوت عمده‌ای میان دیده شدن ثبات به عنوان ویژگی یک نظام و میزان نوسان پیرامون وضعیت‌های مشخص به عنوان نتیجه آن، با پذیرش برگشت‌پذیری در تعادلات ناپایدار ناشی از تعاملات پویای میان مقیاس ظرفیت انطباقی، قابلیت تبدیل، یادگیری و نوآوری به عنوان ویژگی یک نظام برگشت‌پذیر و بقا یا امکان انقراض به عنوان نتیجه آن وجود دارد. در این نگرش دوم، سیاست‌ها از علاقه به کنترل کردن تغییرات در نظام‌ها با فرض ثبات یافتن آنها، به مدیریت کردن ظرفیت نظام‌های اجتماعی - بوم‌شناختی در لحاظ کردن تغییر و به رسمیت شمردن آن، تطبیق دادن خود با آن و فرم دادن به آن تغییر، تغییر جهت داده‌اند؛ بنابراین برگشت‌پذیری در این نوع نگرش، مفهومی است که در رابطه با توسعه نظام‌های انطباقی پیچیده، با تعاملات میان مقیاسی زمانی و فضایی رشد یافته است. چنانکه در فصل پنجم ملاحظه خواهید کرد، در این نظام‌های غیرخطی و بر اساس تعاملات میان‌مقیاسی، وضعیت پایدار نفی شده و مفهوم حوزه‌های جاذبه در جایگزینی با آن، معنابخش برگشت‌پذیری شهری در پس مشخص شدن رژیم‌های سازنده مرز حوزه‌های جاذبه در نظام آن می‌شود.

با توجه به آنچه پیشتر اشاره شد آنچه مضمن کنترل بیشتر مردم بر زندگی خود شده و بیشترین پتانسیل را برای خودمختاری شخصی فراهم می‌آورد حوزه مصرف است. نه مصرفی منفعلانه، بلکه هرگونه فعالیتی که امکان کنترل شدن زندگی به وسیله دیگری را محدودتر و در عین رشد اقتصاد خانوار، حوزه خودمختاری را گسترش دهد. توجه ویژه این رویکرد بر دارایی‌های شهری و تهیه نقشه دارایی شهرهای قابل رقابت است. آنچه تاکنون برای تعریف تیپولوژی‌های شهری و تأثیر آن بر متابولیسم شهری مورد توجه بوده است دارایی‌های مشهود است. اما گروهی از دارایی‌ها وجود دارند که تجسم فیزیکی یا مالی نداشته و مرتبط با سرمایه‌های فکری و اجتماعی و فراستی است. دارایی‌ها و سرمایه‌های نامشهود موضوعی است که در فصل ششم تعریف شده و روش‌های سنجش آنها نیز تشریح می‌شود. در روند توسعه شهری از شهرهای صنعتی به شهرهای با اقتصاد دانش‌بنیان و توسعه شهری دانش‌بنیان به

عنوان یکی از مسیرهای مهم حرکت به سمت توسعه پایدار، دارایی‌های فکری، فرهنگی و خلاقانه جامعه مورد توجه ویژه قرار گرفتند. توجه ویژه رویکرد دارایی‌بایه بر دارایی‌های شهری و تهیه نقشه دارایی شهرهای قابل رقابت است. این دارایی‌ها منابع دست‌یافتن به رقابت اقتصاد محلی و پایداری شهری هستند. در میزان اهمیت این‌گونه از دارایی‌ها و سرمایه‌ها در پایداری سکونتگاه‌های انسانی می‌توان به این نکته اشاره کرد که بانک جهانی اعلام داشته است: «فرم برتر از ثروت در هر نقطه جهان سرمایه‌های نامشهود است». یکی از پرسش‌های اصلی در متن حاضر که در فصل هفتم به آن پرداخته می‌شود، این است که با توجه به گذارهای مختلفی که شهرهای متفاوت در روند مدرنیته خود طی می‌کنند، چگونه می‌توان در عصر اطلاعات و ارتباطات، سرمایه‌های سازمانی، ارتباطی و انسانی را به گونه‌ای سازمان داد که روند مدرنیته یک جامعه را در مکان و زمان خویش نه تنها به تعویق نیندازد، بلکه سرعت نیز بخشد و به سمت کسب شناخت و تولید دانش پیش برد؟ برای پاسخ به این مهم در این فصل چگونگی تراکنش‌های بنگاه‌های خلاق مورد بررسی قرار می‌گیرد. فصل هشتم در نهایت نمایی از شهری خلاق را به تصویر می‌کشد. در این نظام خلاق، پویایی‌های میان بخش رسمی و غیررسمی جامعه، در حال ساخت مداوم امکان و قابلیت جهت‌بخشی به شناخت‌های انباشت‌یافته در مقیاس خرد و ایجاد امکان سامان‌دهی ساختارهای رسمی‌سازی آنها و تراکنش‌های میان مقیاسی ناشی از تعاملات غیرخطی آنها در قالب نظامات مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، طبیعی، فیزیوژیمیایی و کالبدی - فضایی است.